

vnde satisfaciunt. Vnam existerent tam ad perficiendum studium pietatis quam diuerfantur ad contentiones & rixarum materiam. c. Satis ergo superque sapiet quisquis tite sub his magistris profecerit. Et certe cum diuinitas nobis ordinati fuerint testes, sicuti fideliter defuncti sunt suis partibus, ita nostrum est vicissim ab eorum testimonio totos pendere, nec plus appetere quam ab illis proditum est: praesertim quum eorum calami certa Dei presidentia gubernati fuerint, ne immodica rerum congerie nos onerarent, & tamen delectu habito traderent quantum expedire nouerat qui solus sapiens est, & fons uicis sapientiae Deus. A. Sed ut his annotationibus in Ioannem extremam manum imponamus, sv. obseruemus hic nobis describi & vere exhiberi seruato rem nostrum Dominum Iesum Christum, verum illum & naturalem Dei Filium, Patri consubstantialem & coequalem in omnibus: in fine autem temporum, iuxta Prophetarum fidem oraculorum, incarnatum pro nobis, passum, vere mortuum, & ex mor-

tuis resuscitatum, factumque rerum omnium regem ac dominum. Hic quum sit designatus, nobisque datus à Deo Patre plenitudo omnis gratiae & veritatis, agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi, scala ac ianua caeli, serpens exaltatus, qui venenum reddit innoxium, aqua sitientes reficiens, Filius Patri nos reconcilians, panis vitae, lux mundi, pastor ouium, ostium, resurrectio & vita, granum frumenti renascens, victor principis huius mundi, exemplū vitae, via, veritas & vita, vitis vera & frugifera: denique, redemptio, salus, satisfactio & iustitia omnium fidelium in toto orbe: a. gratias agamus Deo & Patri ipsius Domini nostri Iesu Christi, qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum ut nos redimeret ab omni iniquitate & muneret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: ut iam Christi sanguine de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus Deo in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Ipsi gloria & impetium in secula, Amen.

IN ACTA APOSTOLORVM CATHOLICA EXPOSITIO ECCLESIASTICA.

Authorum nomina qui in commentariis in Acta Apostolorum citantur.

- B. Bulingetus, BR. Brentius, C. Caluinus, PAR. Paraphrastes, E. Erasmus Sacerius, I. Iustus Ionas, S. Ioannes Spang, P. Pomeranus, M. Marloratus.

ARGVMENTVM.

LIBER hic ideo appellatur Acta Apostolorum quod in eo descriptae continentur res gestae Apostolorum, quas non suis quidem viribus, sed virtute Domini nostri Iesu Christi gesserunt. Ideoque Christi quam Apostolorum Acta rectius appellari possunt. I. Bisariam enim in historiis Evangelicis Christus nobis proponitur. Primum formis imbecillibus, David secundum carnem, nostra maledictionem & miseriam ferens, mortuus pro peccatis nostris in infirmitate. Secundo rediuitus ex mortuis & regnans in virtute Dei, 2. Cor. 13. b. 4. b. in quatuor autem voluminibus quae scripserunt Evangelistae, depingunt nobis Christum vltro se adiungentem peccatoribus, sponte subuenientem aegrotis, variis infirmitatibus, circumdaturum, & pro nobis damnatum: nisi quod vno assensu resurrectionis historiam & ascensionem ad Patrem breuiter perstrinxerant. Hoc vero in primis libro describitur Christus victoria peccati, mortis & inferni, sublatum in caelum, exaltatum & gloriosum, I. & (ut Apostolus dicit) declaratus Filius Dei potenter, Rom. 1. 2. 4. datus à Deo caput Ecclesiae Eph. 1. d. 22. efficaciter operatus in totum suum corpus Ecclesiam, & robustus ac Spiritum suum illi communicans, sollicitus pro ea, & nusquam non praesens omnibus membris, id est credentibus. Sane totam pietatis summam in hac breui historia comprehensam videbimus. Audiemus enim quae fuerit Ecclesiae infantia, qui auctus, quae Ecclesiae iustae facies, quae doctrina Apostolorum, qui veteris Ecclesiae ritus, quae studia, quae religio, fides, doctrinaque vera vel falsa, verus vel falsus doctor, qualia vtrorumque ingenia, quae artes, qui mores, item qualia sint mundi studia, quales persequentium animi successus, qualiaue fata. Breuiter, c. regni Christi initium & quasi mundi renouatio hic depingitur. Tamen enim Filius Dei priusquam è mundo migraet, iam sua praedicatione aliquam Ecclesiam collegerat: vere tamen demum tunc exire cepit. Legitur Christianae Ecclesiae forma quum Apostoli noua virtute instructi illum vnum Pastorem & mortuum & à mortuis excitatum praedicant, ut e us au piclis in vnum quile coalescerent omnes qui prius vagi & dissipati fuerant. Ergo à Christi ascensu nobis Ecclesiae & origo & processus hic recensetur, & quicquid ad salutiferam cognitionem & ad pietatem excolendam necessarium est, quicquid à primariis Apostolis Petro ac Paulo in primis vel egregie dictum, vel sapienter & pie factum est, id absolute & pie hoc libro traditum est. Cuius scriptorem & authorem constat fuisse Lucam Evangelistam natione Syrum, (ut quidam volunt) patria Antiochenum amicum & tersi ingenij virum, a. cuius auctoritas tanto nobis commendanda esse debet, quanto magis ac magno illo Apostolo Paulo multa didicit, & rerum gestarum quae hic describuntur, magna ex parte oculatus testis fuit. I. Haec autem historiae scribendae occasio fuit proculdubio haec: Praeuidit Spiritus Dei venturos quosdam pseudo prophetas, qui ex Ecclesia, quae est regnum Christi & fidei in Spiritu uiuificantur, non stam quandam & politicam administrationem, quae legibus & hominum constitutionibus regi possit, & iustitiam carnalem operum: ut iusti haberentur & Christiani qui fons bona opera facerent. Praeuidit ad haec mox post Apostolorum tempus ingressuros quosdam Antichristos, (1. Ioan. 2. c. 18) qui ex hominibus caput Ecclesiae constituerent: a. & pro pastoribus lupi graues in Ecclesiam ingrederentur, regi non parentes: quemadmodum monet ipse Paulus infra, 2. Tim. 3. c. 1. Proinde hic verum caput vere Ecclesiae describitur Christus quidem sublatum, sed tamen praesens in afflictionibus, tam potenter regnans in terra, ut satis appareat vendicis fuisse Prophetas, qui tam clatis verbis de Regno Messiae in terra vaticinantur, ut satis agnoscat Christum & credentes vnum esse corpus, quod vno vegetetur & alatur Spiritu: ut quemadmodum contra caput nihil possunt portare inferi, ita & nihil contra corpus seu membra, id est, credentes. Sunt igitur in hac historia efficacissima exempla fidei & consolationis Evangelicae. c. quod sic Ecclesiam suam Deus olim tot modis afflictam & oppressam mirabiliter seruaui, ita nobis hodie quoque sit adfuturus. Nam certe quum totus hic liber Ecclesiam inter continuas mores versantem sola Dei manu protegi doceat, Deus hoc modo singularem in procuranda illius salute suam providentiam nobis ob oculos ponit. I. Vnde quae enim hic videmus Christum afflictiones Ecclesiae tanquam suas agnoscere. Ait enim Saul, Saul, quid me persequeris? Infra, 9. a. 4. c. Praeterea, videmus Satanam antiquum Christianae religionis hostem, quicquid artificij habuit huc contulisse, ut nihil de rebus gestis Apostolorum extaret nisi mendacius aspersum, quo suspectum redderet quicquid de illis diceretur, ac demum totam seculi illius memoriam ex priorum nominis deleret. Nam vel deliros homines vel alturos subannatores excitauit, qui supposititiis nominibus, putidas fabulas spargerent, quarum insulatas fidem etiam veris historiis abrogauit. Sic libelli qui de Petro & Paulo sub Lini nomine circumferuntur, tam putidas nenas continent ut nihil quam risum profanis, stomachum bonis mouere queant. Sic ficticia disputatio Petri cum Simone mago, tam ridicula est ut de decus afferat nomini Christiano. Idem de tota illa farragine sentiendum quae Clementis recognitionibus & conciliis praefixa, & citata in Gratiani Rhapsodis, veterum nominum praeterea imperitos fallunt, ab improbis tanquam oracula superstitiose non minus quam impudente actantur, quum pudentes sint nenas. Haec mentiendi licentia abusus est Satan. A. Sed diuina providentia priorum fidei & saluti prospicere hoc modo voluit, c. adeo vt nisi hoc Lucae monumentum extaret, videri posset Christus in caelum sublatus, nullum in terris suae mortis aut resurrectionis fructum reliquisset. Nam omnia cum eius corpore euauissent. Nesciremus sic receptum fuisse in caelum gloriam ut in mundo principatum obtineat: nesciremus Evangelij doctrinam Apostolorum ministerio fuisse promulgatam, vt ab ipsis ad nos, tamen per varias manus perueniret, nesciremus Spir. S. afflatos ne quid nisi diuinum traderent, quo fides nostra firma Dei veritate niteretur. Nesciremus denique, impleum fuisse illud Prophetarum vaticinium, quo praedixerat Legem è Sion proditura, & verbum Domini è Ierusalem, Esa. 2. a. 3. Harum rerum dubitationem quum hic liber ab ipso Spiritu sine controuersa profectus nobis eximat, in gentis thesauri loco habendus est. CH. Nequis autem miretur qui factum sit, vt Lucas historiam Apostolicam non omnem ad finem usque sit persequutus, aut singulorum gesta singulis non descripserit libris, hoc vnum teneamus, haec quae libris mandauit, piis omnibus qui animam aduertere volunt, abunde sufficere.

CAPVT PRIMVM.

PRIOREM quidem sermonem habuimus, o Theophile, de omnibus quae cepit Iesus facere & docere. PRIOREM QUIDEM SER. I. Continuat Lucas hanc historiam ad totum Evangelium. B. Duos enim libros de Evangelica historia conscripsit. Et quae hic dicit, praefationis vice sunt ab eo auctore praefata. c. Vt autem sibi ad ea quae Christi ascensum sequuta sunt transitum faciat, summam eorum quae priore libro tractauerat colligit, ut hunc cum illo contexat. B. Priorem autem, quem de vita Christi conscripsit, partitur hic in facta & doctrinam: respiciens ad id quod circa historiam finem dixerat, Christum Prophetam fuisse opere & sermone potentem, Cap. 24. c. 19. hoc est, qui factis non minus quam verbis excelleret. Quamquam inter hunc locum & illum, paulum est discriminis. Operum enim potentia, quae illic laudatur, ad miracula spectat: hoc vero facere iustus patet nempe vt omnia comprehendat insignia eius facta, quae propria erant eius ministerij: in quibus mors & resurrectio primas tenent. Officium enim Messiae non sola doctrina constabat, sed pacificatorem esse oportebat inter Deum & homines, populi redemptorem, regni instauratorem, autorem aeternae felicitatis. Haec (inquam) omnia vt de Messia promissa erant, sic ab ipso expectabantur. Quo ergo hic dicit Lucas, ad miracula quidem extenditur, verum ad ea sola restringi non debet. Quod ad Theophili nomen attinet, quidam putant amicum quemdam Lucae Evangelistae hoc nomine vocatum fuisse, & vtriusque Evangelij volumen illi dicatum. Alij existimant positum in genere pro quoquis Dei amice. R. Theophilus enim, si interpretaris, amicum Dei significat. Vtriusque res habeat, certum est Lucam hoc libro voluisse non vnum tantum hominem, sed omnes diuinarum rerum studiosos, de rebus grauisimis & ad veram salutem maxime omnium necessariis docere. CH. Sed quomodo Lucas asserit se de omnibus quae fecit Iesus & docuit, sermonem prius habuisse. B. quum Iohannes Evangelista sine Evangelij sui dicat, Sunt & alia multa quae fecit Iesus, quae si scribantur per singula, nec ipse (opinor) mundus caperet eos qui scriberentur libros? Iohan. 21. d. 13. c. Ad haec se ad initio operum Christi exorsum dicit. Atque postquam Christi ianua te, mox ad annum duodecimum transiit: ac postquam reuocata narrasset illud disputasse in templo annis octodecim silentio transiit.